

ОБРАЗ ЛОТОСА В ПОЕЗІЇ НЕОКЛАСИКІВ

Київська «неокласика» була породженням літературно-мистецької ситуації, що склалася в Україні у 20-х роках ХХ ст. Це своєрідна реакція представників творчої інтелігенції на загрозливу одноманітність тогочасної української поезії. Масовізму більшовицької літератури вони протиставили довершену форму вірша і глибокий характер естетичного переживання. У час «експериментальних» пошуків пролетарсько-селянських письменників неокласики звернулися до одвічних проблем людського буття, до розробки традиційних сюжетів та образів.

Серед спогадів про М.Зерова його сучасників є згадка про те, що він любив повторювати слова німецького філософа Канта, які були девізом Бетховена: «Зоряне небо наді мною і моральний закон в мені». Поет – син гімназійного учителя астрономії – вірив у непорушну єдність космосу і духовного світу людини. Тому не дивно, що тема пошуку гармонії між вічним і швидкоплинним є центральною у його творчості. Їй присвячена і поезія «Kosmos» (1931). У час, коли проголошувалися партійні лозунги, М.Зеров пише притчу про життя людини, яка з праху вийшла і в прах обернеться. Внутрішнім стрижнем твору є образ латаття – відповідника легендарного лотоса. Автор у примітках пояснював, що запозичив його з поезії французького парнасця Ж. Лагора. Але своїм корінням цей образ сягає міфології. У Давньому Єгипті з лотосом пов'язаний міф про сонячне дитя, що освітло землю, яка перебувала в темряві. В Індії образ лотоса, що втілює жіноче начало, богиню-матір, перетворюється в космічний лотос, який керує світом і розвиває в ньому життя. У давньоіндійській міфології лотос виступає і як символ творчої сили. У Китаї він вважався священною рослиною. А у філософії буддизму існує концепція західного неба, на якому знаходиться лотосове озеро. Кожна квітка, що росте на ньому, – це душа померлої людини. Залежно від того, чи правильно вона прожила своє земне життя, лотос розцвітає чи в'яне [2]. М.Зеров подав власне розуміння цього символу, використавши його тлумачення у міфах різних народів. За допомогою образу латаття поет провів паралель між розвитком рослини і людським життям як частин гармонійного всесвіту. «Латаття ніжний цвіт» виростає «з грузького дна» на порівняно короткий час, щоб виконати своє призначення:

*Зринає він, дзвінкий і розмаїтий,
На шістдесят земних коротких літ
З грузького дна – латаття ніжний цвіт,
Щоб нам жагу безмежну напоїти... [1, с. 41].*

Людина теж має покликання: у найкращий період свого життя, коли «тішать нас озера, гори, квіти, роса, і теплий грім, і шепіт віт», піднятися у своїй праці «у саме небо, зорями розшите».

*Та скоро попіл сутінних обслон
Спадає; глушить веселковий тон
Думок, жадань та щирого завзяття –*

так приходять до людини її неблаганний вечір, за яким неминуче настає кінець. Непідвладний час повертає «на мулке і чорне дно» і «білий цвіт латаття», і корабель людського життя:

*А дні летять, як вітер; рвуть стерно
І топлять нас. І білий цвіт латаття
Вертають на мулке і чорне дно [1, с. 41].*

Алітерація на «р» в останній строфі підкреслює цю неминучість. Помітне і наростання темпу фрази з наближенням до кінцівки твору. Цьому сприяє зміщення паузи в останніх двох строфах.

Для втілення творчого задуму М.Зеров використав одну зі своїх найулюбленіших поетичних форм – сонет. Як відомо, вона передбачала суворе дотримання певних вимог

форми і навіть змісту. Але дослідники творчості М.Зерова вказують на відкритість його сонета, що є новим кроком уперед у розвитку цієї поетичної форми. «Kosmos» є тому підтвердженням. За існуванням білого цвіту латаття прочитується і людське життя, яке проходить за раз і назавжди встановленим природою порядком. І людина живе «шістдесят земних коротких літ» для того, щоб приймати цей закон як належний і піднятися у своїх думках і вчинках «у саме небо, зорями розшите».

Образ лотоса з'являється і в інших поезіях М.Зерова. У сонеті «Данте» (1921) із циклу «Ars poetica» ліричний герой і «чарівник Вергілій» пропливають незнаною рікою. Мета їхньої подорожі – споглядання «далеких лілій»:

*Латаття там плелось без ліку і числа,
На світ займалося в пустелі злotoхвилій;
Я поглядом тонув у тій наплаві білій [1, с. 66].*

У творі згадується й інший видатний митець, представник італійського Відродження Франческо Петрарка. Його вважають творцем гуманістичної культури в Європі. Він поклонявся перед античним світом, засвоїв мову римських авторів, постійно цитував та шукав у їх творах відповіді на питання сучасності. З-поміж авторів минулого найбільше шанував Цицерона і Вергілія, називаючи першого своїм «батьком», а другого – «братом». Наслідуючи «Енеїду» та «Буколіки» Вергілія, створив поему «Африка» та 12 еклог. Відомо, що він писав листи до свого великого попередника, як до особистого друга. У цьому контексті слова «небесного посла» із сонета М. Зерова сприймаються як фрагмент одвічного діалогу майстрів різних епох. Цікаво, що «двійниками» довершених витворів мистецтва у поезії неокласика є лілії, латаття – міфопоетичний символ, що у різних традиціях пов'язують із плодючістю, процвітанням, потомством, довголіттям, здоров'ям, життєвою повнотою, славою, вічним народженням, безсмертям і воскресінням до вічного життя, чистотою, духовністю:

*Колишуться і снять, одвічні двійники
Сонетів і канцон майбутнього Петрарки [1, с. 66].*

Зустрічаємо цей образ і в сонеті «Лотофаги» із поетичного циклу, написаного на мотиви Гомерової «Одісеї» – однієї з найулюбленіших книг поета. У грецькій міфології це народ, який харчувався особливим різновидом лотосу, що дарував людям відчуття блаженного стану і повного забуття минулого. М. Зеров переповідає історію про те, як на землю лотофагів «цар Одиссей пригнав свої човни». Надісланих ним розвідників пригостили солодкими плодами, після чого вони забули про «дім, сім'ю й родовище» і захотіли назавжди залишитися в «краю чужім». Мудрий Одиссей силоміць повернув їх «отчизні в науку іншим людям і вікам» [13, с. 25]. В основу гомерівської історії покладено казковий мотив споживання їжі, що приводить людину в стан забуття свого минулого та батьківщини. Однак поетична версія М. Зерова сприймається в першу чергу під кутом зору вітчизняної фольклорної і літературної традиції, тому образ лотоса виступає антиподом до образу евшан-зілля, бо відвертає людину від рідної землі.

Отже, у поезії неокласиків, зокрема М. Зерова, зустрічаємо оригінальні трансформації міфопоетичного лотоса, що є ще одним свідченням глибокого зв'язку їх творчості зі світовою культурною традицією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зеров М.К. Твори : у 2-х т.: Т. 1. Поезії. Переклади / Микола Зеров. – К. : Дніпро, 1990. – 842 с.
2. Лотос: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.symbolarium.ru/index.php/%D0%9B%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%81>.

Бондаренко, Л. Г. Образ лотоса в поезії неокласиків [Текст] / Л. Бондаренко // Міфосвіт української поезії : генеза прочитання. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2016. – С. 10-11.